

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาขั้นสูงที่ต้องรับผิดชอบหน้าที่การผลิตบัณฑิต เพื่อพัฒนาประเทศ เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ความคิดที่มีการสอนให้นักศึกษา เป็นผู้รู้จักใช้ความคิด ส่งเสริมการวิจัยของนักศึกษาและอาจารย์ ตลอดจนการส่งเสริมความรู้ความคิดด้วยการจัดพิมพ์ผลงานการวิจัยและ เอกสารทางวิชาการออก เผยแพร่แก่ชุมชน และ เพิ่มพูนความรู้ด้วยการจัดการอบรม สัมมนาทางวิชาการ เพื่อวิเคราะห์ แก้ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งถือได้ว่ามหาวิทยาลัยมีภารกิจที่สำคัญจะต้องกระทำ 4 ประการ คือ

1. การสอนวิชาการและวิชาชีพ เพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม
2. การวิจัย เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ
3. การบริการทางวิชาการแก่สังคม
3. การถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี¹

หน้าที่หลักที่สำคัญของมหาวิทยาลัยคือ การผลิตบัณฑิต หรือการสอน ซึ่งหมายถึงการถ่ายทอดความรู้ และงานประจำที่สำคัญของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยคือ งานสอน² ซึ่งมักให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความชำนาญ และทัศนคติหรือความรู้สึกละเอียดต่าง ๆ และในการส่งเสริมให้เกิดความรู้ นั้น คณาจารย์ควรจะมุ่งให้นักศึกษาบรรลุถึงความรู้ 3 ระดับ คือ รู้จักจำความรู้

¹ วิจิตร ศรีสอาด, หลักการอุดมศึกษา (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 11.

² พัทธา สายหู, "ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการเรียนการสอน," เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ จัด ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 14-17 ธันวาคม 2517 (อัดสำเนา).

คิดจากความเข้าใจ และประยุกต์ใช้ความรู้โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ด้วย¹ ดังนั้น ในการสอนคณาจารย์มหาวิทยาลัยควรยึดหลัก 4 ประการคือ

1. ส่วนเนื้อหาความรู้ของวิชานั้น ๆ และคำศัพท์เฉพาะของวิชานั้น ๆ เพื่อประโยชน์ในการที่นิสิตนักศึกษาจะมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อไปค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเองได้
2. สอนให้นิสิตนักศึกษารู้จักสรุปให้เกิดความคิดรวบยอด และจับหลักการได้
3. แนะนำชี้ช่องให้นิสิตนักศึกษามองเห็นลู่ทางที่จะไปค้นคว้าวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่สอนได้ โดยบอกวิธีค้นคว้าให้ และแนะนำสิ่งที่ควรค้นคว้าให้ด้วย ดังนั้น คณาจารย์ควรบอกแหล่งที่มาของความรู้ที่คณาจารย์ค้นคว้า เอกสารมาสอนโดยการอ้างอิงทุกครั้ง
4. การสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาที่กำลังสอนให้เกิดแก่นิสิตนักศึกษา เพื่อให้มีความรักต่อวิชานั้น ๆ และเกิดความอยากรู้อยากเห็นเพิ่มเติมอีก²

หลักการสอนในมหาวิทยาลัยนั้น ควรจะเริ่มด้วยแนวความคิดที่ว่า ไม่มีวิธีสอนใดที่ดีที่สุด และเหมาะสมกับทุกวิชา และไม่มีวิธีสอนใดดีกว่าวิธีสอนอื่น ๆ ในทุกแง่ อาจารย์ผู้สอน โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ของวิชาที่สอน ผู้เรียน และสภาพแวดล้อม เป็นสำคัญ³ อาจารย์ผู้สอนไม่ใช่เพียงแต่สอนให้นักศึกษาที่ต้องจำหรือค้นคว้าหาความรู้เท่านั้น แต่จะต้องร่วมงานกับนักศึกษในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยอาศัยห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ คู่มือช่วยสอน ตลอดจนวัสดุประกอบการศึกษาต่าง ๆ ด้วย

ฮุสตัน สมิธ (Huston Smith) ศาสตราจารย์สาขาวิชาปรัชญา สถาบันเทคโนโลยีแห่งแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts Institute of Technology) กล่าวว่าในระยะ 20 ปีแรกที่เขาสอนนั้น ส่วนใหญ่เขาสอนด้วยวิธีบรรยาย แต่ปัจจุบันเขาพยายามสอนด้วย

¹ ทบวงมหาวิทยาลัย, การประชุมปฏิบัติการ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอนตามโครงการฝึกอบรมผู้ฝึกสอน (กรุงเทพมหานคร : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 43.

² ภิญ โย สาธร์, หลักการศึกษ, หน้า 321-322.

³ ไพฑูรย์ ลินลาร์ตัน, "การสอนแบบบรรยาย," ใน คู่มืออาจารย์ด้านการเรียนการสอน, ไพฑูรย์ ลินลาร์ตัน, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : หน่วยพัฒนาคณาจารย์ด้านการเรียนการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 78-79.

ด้วยการให้นักศึกษาได้ค้นคว้าด้วยตนเองจากหนังสือ เนื่องจากมีหนังสือทางวิชาการผลิตมากขึ้น นักศึกษาสามารถ อ่านและเข้าใจรวดเร็วกว่าการฟังบรรยาย อีกประการหนึ่ง หนังสือจะเก็บอยู่ได้ตลอดไป ซึ่งทำให้นักศึกษาสามารถหาอ่านทบทวนได้ทุกเมื่อที่ต้องการ

การศึกษาในมหาวิทยาลัย เป็น เรื่องของการจัดโอกาสและสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียน¹ ได้พัฒนาไปตามแนวทางของตน โดยมีอาจารย์ผู้สอนและผู้บริหารคณะ หรือมหาวิทยาลัย เป็นผู้ดำเนินงาน นับตั้งแต่การจัดทำหลักสูตร เตรียมผู้สอนวิชาต่าง ๆ จัดหาอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกให้ทั้งผู้สอนผู้เรียน ใช้ เป็น เครื่องมือที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ได้ตรงตาม เป้าหมายที่วางไว้ และถ้า เป็นการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งเป็นระดับที่สูงกว่าระดับปริญญาตรีด้วยแล้ว ผู้บริหารมหาวิทยาลัยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญต่าง ๆ ของการเรียนการสอนในระดับนี้ให้มากขึ้น เป็นต้นว่าจำนวนอาจารย์ผู้สอนประจำที่มีความสามารถในระดับสูงให้ได้สัดส่วนกับผู้เรียน จะต้องจัดหาทรัพยากรที่จำเป็น คือ ห้องทดลอง ห้องสมุด ซึ่งมีหนังสือและการบริการอย่างสมบูรณ์พร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้ผู้สอน ผู้เรียน ได้ตามต้องการ ทั้งนี้ เพราะการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีไม่เพียงแต่การยึดหรือขยายตัวของการสอนระดับปริญญาตรีที่มีอยู่แล้ว ในมหาวิทยาลัยออกไปเท่านั้น แต่ เป็นการศึกษาที่ยกระดับการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาให้สูงขึ้น ส่ง เสริมให้นิสิตนักศึกษา เป็นผู้ที่ไม่ใช่ความรู้อื่น มีความคิดริเริ่ม และมีอิสระทางความคิดและปัญญาของตนเอง การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาที่มีคุณภาพดีนั้นจะต้องมีทรัพยากรทางห้องสมุดอย่างเพียงพอ ห้องสมุดจึงเป็นหัวใจของมหาวิทยาลัย²

ความสำคัญของห้องสมุดซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับมหาวิทยาลัยนั้น ได้นำมาอภิปรายในการประชุมสัมมนา เรื่อง พัฒนาการห้องสมุดมหาวิทยาลัยในลาตินอเมริกา ค.ศ.1962 สรุปได้ว่า

1. ระดับการพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับระดับของระบบอุดมศึกษา เป็นส่วนใหญ่
2. มาตรฐานอุดมศึกษาขึ้นอยู่กับการทำงานของมหาวิทยาลัย เป็นส่วนใหญ่
3. มหาวิทยาลัยจะดีหรือไม่ อยู่ที่คุณภาพของห้องสมุด

¹Houston Smith, "Two Kinds of Teaching" in Excellence in University Teaching (New York: H.W. Wilson Co., 1968), p.208.

²Carnegie Commission on Higher Education, The Purposes and the Performance of Higher Education in the United States (New York: McGraw-Hill, 1973), p.13.

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ห้องสมุด คือ หัวใจของการศึกษาในมหาวิทยาลัย ดังนั้นจึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า มหาวิทยาลัยกับห้องสมุดมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง¹

จะเห็นได้ว่า เพื่อสนองภารกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ประการ คือ การสอน การวิจัย การให้บริการชุมชน และการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมห้องสมุดจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการศึกษาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ซึ่งการเรียนการสอนจะต้องเน้นหนักในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองให้นักศึกษาและคณาจารย์ได้ใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้า และวิจัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยดำเนินงานได้สัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์

ด้วยเหตุนี้ถ้าพิจารณาการจัดการศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาในระดับปริญญาโทบัณฑิตแล้ว ห้องสมุดซึ่งหมายถึงสำนักบรรณสารการพัฒนา ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่ง นักศึกษาจำเป็นต้องใช้บริการห้องสมุดเพื่อแสวงหาความรู้ ห้องสมุดจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมหน้าที่ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในด้านวิชาการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการจัดหาทรัพยากรห้องสมุดให้เหมาะสมและเพียงพอแก่อาจารย์และนักศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ของสถาบัน ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ลักษณะห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โดยมุ่งหวังว่าผลการวิเคราะห์จะแสดงให้เห็นสภาพของห้องสมุดได้ถูกต้อง ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพิจารณาปรับปรุงและวางแผนในการดำเนินงานห้องสมุดของสถาบันให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะ

1. วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพและการจัดดำเนินงานห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2. สืบหาความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษา เกี่ยวกับการใช้บริการห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์, บรรณารักษศาสตร์ภูมิหลัง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521), หน้า 64.

3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการจัดดำเนินงานห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงลักษณะการจัดดำเนินงานห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในด้านโครงสร้างและการบริหาร การเงิน บุคลากร ทรัพยากรห้องสมุด อาคารสถานที่ ครุภัณฑ์และการบริการ รวมทั้งความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ เกี่ยวกับการใช้บริการห้องสมุด

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการวิจัยครั้งนี้ไว้ดังนี้คือ

1. ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และมาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ฉบับแก้ไขใหม่ พ.ศ.2526 โดยศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพ การจัดดำเนินงานห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ตามที่มาตรฐานห้องสมุดมหาวิทยาลัยกำหนดไว้

2. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นอาจารย์ประจำทั้งหมดของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ในปัจจุบัน จำนวน 98 คน และนักศึกษาของสถาบันที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาสอง ปีการศึกษา 2526 โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้เกณฑ์ร้อยละ 30 ของนักศึกษาทั้งหมด ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 239 คน

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถาม เกี่ยวกับสถานภาพและข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เป็นคำถาม เกี่ยวกับสภาพการใช้ห้องสมุด

ตอนที่ 3 เป็นคำถาม เกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องสภาพทั่วไปในด้านอาคาร

สถานที่ ครุภัณฑ์ ทรัพยากรห้องสมุด เครื่องมือช่วยค้นคว้า บุคลากร ระเบียบข้อบังคับ และการบริการของห้องสมุด

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการให้บริการห้องสมุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมคืนด้วยตนเอง
5. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้รับแบบสอบถามคืนแล้ว ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติต่าง ๆ คือ แจกแจงความถี่ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)
6. การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะเสนอผลในการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปของตารางและบรรยายความ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการจัดดำเนินงานห้องสมุดให้ได้มาตรฐานของห้องสมุดมหาวิทยาลัยและตรงกับความต้องการของผู้ใช้ได้มากขึ้น และจะเป็นแนวทางสำหรับการวางแผนการจัดดำเนินงานต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หมายถึง ห้องสมุดสถานศึกษาขั้นสูงระดับมหาวิทยาลัยหรือห้องสมุดสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง เรียกเป็นอย่างอื่น และมีระบุไว้ในกฎหมายว่ามีสถานภาพเทียบเท่ามหาวิทยาลัย อาจเป็นห้องสมุดคณะหรือห้องสมุดเทียบเท่าคณะที่มีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นในสังกัดมหาวิทยาลัย และจะต้องมีวัตถุประสงค์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนโยบายของมหาวิทยาลัย

อาจารย์ หมายถึง อาจารย์ประจำที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ทั้ง 4 คณะ ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษาที่สอง ปีการศึกษา 2526

บริการห้องสมุด หมายถึง สิ่งที่ห้องสมุดจัดทำขึ้น เพื่อสนองความต้องการของผู้ใช้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ อาคารสถานที่ วัสดุ ครุภัณฑ์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เครื่องมือช่วยค้นบริการและกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้ห้องสมุดอื่น ๆ

ห้องสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หมายถึง สำนักบรรณสารการพัฒนา